

חלוצי הקבוצות. איתן: "השנה הייתה 1985, סיימנו את הטכניון, בנו הראשון עמד להיוולד ורצינו לקנות דירה. עם כל הכסף שהצלחנו לגייס, כולל משכנתא, יכולנו להרשות לעצמנו בקושי דירת שני חדרים קטנטנה בצפון ת"א. אם זה לא הספיק, בחוץ השתוללה, שפל חסר תקדים נרשם בבנייה חדשה ומשרדי אדריכלים היו עסוקים בעיקר בדרכים אלגנטיות לצמצם כוח אדם. כך, בנוסף לעובדה שהיינו לקראת הרחבת משפחה ולא הייתה לנו דירה לגור בה - גם עבודה לא יכולנו ממש למצוא. כך ארגנו את אחת מקבוצות הרכישה הראשונות בתולדות תל אביב. ההחלטה לקנות מגרש ולהכריז על 'בנייה קולקטיבית' - כך כתבנו במודעה שפרסמנו בעיתון ודרכה חיפשנו שותפים - נולדה מתוך מצוקה. "זה היה צורך. פשוט לא הייתה לנו ברירה אחרת

בית ספר לבנייה. מיכל: "קנינו מגרש של חצי דונם בשכונת נווה צדק בתל אביב, שמבחינת התב"ע מותר היה לבנות עליו אפילו 6 יחידות דור, אבל זה היה כל כך זול, שהסתפקנו ב-5. כשהזמנו את השותפים לקבוצה מנינו בפניהם את כל היתרונות, הדומים לאלה שיש גם כיום לקבוצות רכישה - הקלות במסוי וכיצא בזה, אלא שאז אף אחד לא הכיר את התחום והיינו צריכים להסביר כל פרט והבדל. חצי שנה אחרי שסיימנו את הטכניון לקחנו על עצמנו אחריות עצומה - אנחנו היינו המתכננים והקבלנים וגם ניהלנו את הפרויקט ופיקחנו עליו "בשטח. זה היה בית הספר הכי טוב שיכולנו לעבור לכל ההיבטים של בנייה

חוצפת מתחילים. איתן: "היינו תחת השפעת אדריכלות הולנדית והעזנו לשבור את קונספט ארבעה כיווני אוויר - לבנות בנייה טורית, בית שפניו לגובה ולא לרוחב, שמקבל את האור שלו מלמעלה, שהשאיפה שלו אינה התפשטות למרחב, אלא תכנון נכון בשטח מצומצם, כמו בערי אירופה. השטח של חמש הדירות זהה, החתך גם, אך התכנון הפנימי שונה מאחת לשנייה. הייתה לנו חוצפת מתחילים - מעולם כמעט לא עבדנו קודם, ובדיעבד זו הייתה ההחלטה הכי טובה שקיבלנו בקריירה שלנו. כך למעשה קם המשרד, מאז לא עבדנו כשכירים, והיה לנו מזל שיכולנו בבניין העריסה שלנו לעבוד בחופש יצירתי, בלי "מגבלות מצד יזם או מזמין

רם כרמי. מיכל: "אני החלטתי לבחור באדריכלות כמקצוע בזכות רם כרמי. שמעתי הרצאה שלו על ארכיטקטורה עירונית והחלטתי להירשם לטכניון. לימים הוא היה מורה של שנינו. יש לו תרומה נטולת מחלוקת ואדירת מימדים לאדריכלות הישראלית. הוא היה האדריכל הראשון בישראל שהפנה את תשומת הלב לשטח הציבורי. הוא הלך לפני המחנה כשהתייחס לחוויית העיר ולאופן התהוותה במרחבים פתוחים ופרומים ובין בניינים - ברחוב, בסמטא, בכיכר העירונית. הוא היה הראשון שדיבר על קנה המידה של הערים הים תיכוניות". איתן: "עם כל הביקורת הנמתחת על כרמי, הוא משורר של ארכיטקטורה. לפעמים יוצא לו טוב, לפעמים יוצא לו רע, אבל לעולם לא יוצא לו בינוני. לזכותו ייאמר שהוא באמת מנסה - לפעמים הארכיטקטורה שלו מזיעה ומתאמצת מדי, אבל אנחנו רוכשים המון כבוד למאמץ הזה. הוא, באמת, עושה ארכיטקטורה, בניגוד לאדריכלים רבים בארץ, אשר פעולתם כארכיטקטים מסתכמת בזכויות בנייה וקופסאות - דברים שאפשר להציב בכל עיר בינונית

בארה"ב. החיפוש האדריכלי של כרמי אותנטי, וראוי לכל הערכה - הרבה יותר הערכה מהבינוניות הנפוצה, שיש בה סכנה ממארת. מצד שני, לכרמי חסרים כלמים. יש לו כריזמה כל כך גדולה, שאף אחד לא יכול לעמוד כנגדה, אף אחד לא מספיק אמיץ כדי למתן אותו וכך יוצא שהוא ארכיטקט נפלא שיוצאים לו "דברים אינמיים

כלבי שמירה. מיכל: "אדריכלים הם כלבי השמירה של האינטרס הציבורי. בבנייה פרטית הם צריכים להגן על הרחוב, להסביר ללקוח שאי אפשר ללכת עם כל שיעון שלו, כי הבית צריך להשתלב בסביבה ובמי שבתוכה. בבנייה ציבורית אנחנו עומדים על המשמר למען מי שיבואו בתוכו. צריכים לדאוג שלצד סיפוק שאיפת המזמין, הבניין יתוכנן תוך התחשבות בפרטים, באנשים, שיבואו בין קירותיו ויסתובבו לצידם". איתן: "אנחנו מייצרים סביבת מגורים עירונית, ולא רק עבור התושבים שגרים באותה סביבה ממש, אלא עבור כל תושבי העיר וגם עבור מי שבא בשעריה כתייר ואורח, ואינו תושב. כל פרויקט שמקיים צריך להשיא רווח לעיר. המושבה האמריקנית שאנחנו מתכננים, למשל, הוא פרויקט מגורים שנותן לדייריו הרגשה של בית פרטי בתוך סביבה עירונית - זה הרווח ללקוח. לצד זאת נולד רווח לכול העיר, כי הפרויקט משלב חצר עירונית פתוחה שכל אחד יכול לבוא ולהסתובב בה. זאת בניגוד למגדל נווה צדק, לדוגמה, "שאני לא ממש יודע מי הרוויח ממנו. בטח לא אני, ואני גר בשכונה שבה הוקם

חינך ומורשת. איתן: "לדעתי כדאי לאדריכלים להתחיל את הקריירה במשרדים, ורק אחר כך לעבור לעבודה עצמאית. כדי לפתח קאדר ראוי לשמו, כדאי למדינת ישראל לאמץ את המודל ההולנדי שם קבלן מגורים מחויב לתת "3%-2% מתכנון של כל פרויקט גדול בידי אדריכלים צעירים

מנתחי לב. מיכל: "תמיד קיטנו במנתחי לב שאף אחד לא יכול להתערב בעבודה שלהם. במקצוע שלנו, כמעט כל אחד סבור שהוא מבין ויכול להשיא עצות. המודעות לארכיטקטורה לא צמחה עכשיו - אבל היא התפשטה. בשנות ה-60 וה-70 הייתה מודעות לארכיטקטורה רק בבנייני ציבור, היום צמחה מודעות גם בקרב יזמים במגזר הפרטי. מבינים היום את השווי והערך המוסף של ארכיטקטורה. קבלנים הפנימו לתהליכי העבודה שלהם שעיבוד הבניין - מבחון ומפנים, לא פחות חשוב מעוד כמה מטרים בניינים. התפתחה גם חשיבות לשם, יש אדריכלים שהתמטגו, שהשם שלהם מוכר. אילן פיבוק הגיע "למצב הזה. אבל יכולים לקוות שגם השם 'קימל אשכולות' מעלה ערך לפרויקט

מי הבטון האפורים "כשהזמינו מאיתנו את בניין דילר לאוניברסיטת בן גוריון, עדה כרמי, אדריכלית הקמפוס, שירשה את התפקיד מאברהם יסקי, הודיעה שאנחנו יכולים לחפות את הבניין בכל חומר שנבחר - ובלבד שיהיה בטון. זה היה אתגר - מדובר היה במבנה חזרתי וקשוח מבחינת הצרכים שלו. למשל, תכנון חדרי חוקרים במידות אחידות וקבועות. בניין עצום מימדים, עם סיכוי גדול להפוך לכבד-מראה, והוא עוד אמור היה להיות אלמנט מתבר בין הכיכר החדשה של האוניברסיטה עם הקמפוס הישן. החלטנו שנעשה בטון, אבל לא קיר מוחלק אחיד, אלא כחיפוי. הזמנו באקרשטיין פלטות בטון גדולות וחיפיו